

УДК 343.973

Сахарова Олена Борисівна,
кандидат юридичних наук, старший науковий співробітник,
начальник відділу ДНДІ МВС України,
м. Київ, Україна
ORCID ID 0000-0002-9759-5324

ОСОБЛИВОСТІ ВЧИНЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ТА ІНШИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ У ПРОЦЕСІ ПРОВЕДЕННЯ ПУБЛІЧНИХ ЗАКУПІВЕЛЬ У СФЕРІ ЯДЕРНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ УКРАЇНИ

У статті розкриваються особливості вчинення кримінальних та інших правопорушень у процесі проведення публічних закупівель у сфері атомної енергетики України. При цьому основний акцент зроблено на розгляді кримінальних проваджень, відкритих за фактами вчинення зловживань у процесі проведення конкурсних торгів у сфері атомної енергетики України із закупівлі товарів, виконання робіт, надання послуг. На підставі розглянутого автор доходить висновку, що найчастіше у процесі проведення закупівель у структурі “Енергоатому” товари, роботи та послуги купуються у компанії-посередників, а не у виробників, що призводить до завищення ціни цих товарів (робіт, послуг).

Ключові слова: атомна (ядерна) енергетика, кримінальні та інші правопорушення, корупційні ризики, легалізація (відмивання) доходів, публічні закупівлі, конкурсні торги.

Атомна галузь України є базовою генерацією в країні та входить до провідної п'ятірки країн світу за встановленою потужністю енергоблоків АЕС і часткою виробництва електроенергії в країні. Атомні електростанції забезпечують близько 60 % генерації електроенергії України [1], тобто більшу частину всього виробництва електроенергії у країні, до того ж її вартість є набагато нижчою порівняно з ТЕС, ГЕС тощо. При цьому атомна енергетика в Україні випереджає теплову генерацію за всіма показниками ефективності та екологічності.

В умовах воєнного часу суттєво звузилися можливості злочинних угруповань щодо отримання неконтрольованого прибутку в енергетиці. При цьому найбільш поширеними кримінальними правопорушеннями у сфері атомної енергетики України в умовах воєнного стану є кримінальні правопорушення, які вчиняються у процесі проведення публічних закупівель. Аналіз та узагальнення вивчених кримінальних проваджень, відкритих у сфері електроенергетики України, дозволив виокремити основні механізми вчинення злочинів в атомній енергетиці у процесі проведення публічних закупівель.

У листопаді 2021 р. Державна аудиторська служба України у процесі проведення заходів державного фінансового контролю оголосила про результати планової виїзної ревізії фінансово-господарської діяльності ДП “НАЕК “Енер-

гоатом” та його відокремлених підрозділів за період з 01.07.2018 до 30.06.2021 [2]. Під час цього аудиту Державна аудиторська служба встановила порушення у сфері закупівель ДП “НАЕК “Енергоатом” на суму 9,3 млрд грн [2]. Виявлені правопорушення у фінансово-господарській діяльності ДП “НАЕК “Енергоатом” можуть стати підставою для відкриття кримінальних проваджень проти службових осіб “Енергоатома” за фактами розкрадань фінансових коштів компанії та зловживань службовим становищем, пов’язаних із корупційними проявами у діяльності “Енергоатому” та його відокремлених підрозділів, у тому числі у ході здійснення конкурсних торгів.

При цьому найбільша частина виявлених державними аудиторами фінансових правопорушень у діяльності “Енергоатома” пов’язана з недотриманням “Енергоатомом” вимог законодавства у сфері публічних закупівель, основними з яких є [3]:

- невідповідність пропозиції конкурсних торгів умовам тендерної документації;
- придбання послуг із недотриманням принципів здійснення публічних закупівель: принципів сумлінної конкуренції серед учасників, відкритості та прозорості на всіх стадіях закупівель;
- укладання договору у період оскарження процедури закупівлі в Антимонопольному комітеті України;
- закупівля без проведення процедур, передбачених законодавством у сфері публічних закупівель;
- порушення умов господарських договорів, зумовлені недостатнім контролем за їх виконанням: наприклад, сплата на користь суб’єктів господарювання коштів за товари, роботи, послуги у підвищеному обсязі;
- не визначення тендерною документацією та договорами порядку внесення змін до умов договорів, що призводить до завищеної оплати за договором;
- безпідставне відхилення тендерних пропозицій;
- незабезпечення належного контролю під час приймання виконаних будівельно-монтажних робіт відповідальними підрозділами компанії за дотриманням підрядними організаціями вимог державних стандартів, що регулюють питання визначення вартості робіт;
- сплата за послуги у завищеному обсязі через непідтвердження первинними бухгалтерськими документами виконаних послуг за кошторисом, що призводить до незаконних (зайвих) витрат.

Як заявляють незалежні експерти, у торгах часто беруть участь компанії-прокладки “Енергоатому”.

Загалом у 2021 р. через електронну систему закупівель Prozorro ДП “НАЕК “Енергоатом” та його відокремленими підрозділами було проведено 6955 торгів на загальну суму 18 млрд 227,2 млн грн. Унаслідок проведення цих торгів ДП “НАЕК “Енергоатом” та його відокремленими підрозділами було укладено 4076 договорів на суму 11 млрд 736,1 млн грн. У цих закупівлях взяли участь 3150 учасників, з них 1298 учасників брали участь у конкурсних торгах “Енергоатому” вперше. Економія за результатами проведених ДП НАЕК “Енергоатом” у 2021 р. публічних закупівель склала 801,5 млн грн.

Із загальної кількості (4076) укладених договорів за результатами проведених у 2021 р. “Енергоатомом” конкурсних торгів: спрощені закупівлі склали 975 на суму 313,4 млн грн, торги за переговорною процедурою – 611 на суму 3 млрд 327,3 млн грн та відкриті торги (конкурентні) – 2490 шт. на суму 8 млрд 95,4 млн грн. Іншими словами, у 2021 р. неконкурентні торги у структурі “Енергоатому” склали практично 39 %!

Найчастіше у процесі проведення закупівель у структурі “Енергоатому” товари, роботи та послуги купуються у компаній-посередників, а не у виробників, що призводить до завищення ціни цих товарів (робіт, послуг).

Дискваліфікація учасників у цих торгах проводилась із таких причин, як невідповідність учасника критеріям технічної документації, кваліфікаційним критеріям, не надання учасниками необхідних документів.

Оцінка прозорості проведених цим підприємством держзакупівель дозволила дійти висновку про існування корупційних ризиків та непрозорості 1/3 здійснених ДП “НАЕК “Енергоатом” закупівель, які часто відбувалися як неконкурентні (тобто зі складанням так званого звіту про договір (фактично торги з одним учасником) та торги з переговорною процедурою), з перемогою в торгах одних і тих самих структур, що характеризуються, за численними експертними даними, як афілійовані або пов’язані з ДП “НАЕК “Енергоатом” давніми контактами, з фактичним завищенням сум укладених за результатами торгів договорів, використанням компаній-“прокладок” з метою такого завищення сум договорів, конвертацією безготівкових фінансових коштів у готівку в процесі легалізації незаконно отриманих у ході виконання договорів грошей, укладанням договорів за результатами торгів із компаніями, службові особи яких фігурують як обвинувачені у раніше відкритих кримінальних провадженнях (іншими словами належна перевірка особами, відповідальними за закупівлі у ДП “НАЕК “Енергоатом” (Тендерним комітетом та відокремленим підрозділом “Централізовані закупівлі”), переможців торгів не проводиться, чим порушуються норми антикорупційного законодавства).

Зокрема, на електронному майданчику “Прозорро” серед неконкурентних закупівель ДП “НАЕК “Енергоатом” здебільшого можна знайти закупівлі без використання електронної системи торгів зі складанням так званих звітів про укладання договорів. У цих закупівлях бере участь одна юридична особа, яка стає переможцем торгів.

Переговорна процедура торгів – також поширений тип закупівель, які проводяться “Енергоатомом”, коли з метою укладання договору проводяться переговори з одним учасником торгів, який підходить за якимись критеріями технічної документації.

Окрім основних постачальників ДП “НАЕК “Енергоатом”, до яких належать підприємства “Турбоатом” (АТ “Українські енергетичні машини”), СНВО “Імпульс”, ПАТ “НВО “Радій”, які часто й обґрунтовано вигравали тендери, що проводяться “Енергоатомом”, доцільно звернути увагу на інших досить частих переможців торгів, що проводяться “Енергоатомом”, які за результатами виграних торгів мали мільярдні або мільйонні підписані договори з підприємством, при цьому до перемоги цих компаній є питання у зв’язку з наявністю значних корупційних ризиків при укладанні з ними договорів.

Наприклад, компанія “Š.” знаходиться на третьому місці за сумою укладених договорів із “Енергоатомом” за результатами проведених конкурсних торгів. Загалом із компанією “Š.” було укладено 25 договорів на загальну суму 2 млрд 794 млн 644 тис 355 грн. “Енергоатом” укладав із компанією “Š.” договори переважно за переговорною процедурою (майже у половині проведених із цією компанією торгів). Зокрема, “Енергоатом” укладав із компанією “Š.” договори з 2016 до 2021 рр., незважаючи на те, що посадовці компанії “Š.” та самого “Енергоатома” фігурують у кримінальному провадженні, відкритому ще 2015 р., іншими словами, незважаючи на наявність високих корупційних ризиків у процесі співпраці з цією компанією, договори з нею продовжували укладатися.

Компанія “Š.”, як і її власник, перебувають у списку санкцій США.

В Україні, Швейцарії та Чехії правоохоронці розслідують справи щодо хабарів від компанії “Š.” українському екснародному депутату М. [4]. Особа М. кілька скликань Верховної Ради очолювала Комітет з палива та енергетики. У грудні 2015 р. особа М. склала депутатський мандат. Восени 2018 р. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) зачитала в суді обвинувальний акт щодо особи М. та інших фігурантів справи [5].

Крім цього, до Єдиного реєстру досудових розслідувань внесено відомості про кримінальне провадження № 520170000000779 від 11.12.2015 за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 5 ст. 191 (заволодіння майном шляхом зловживання службовим становищем), ч. 3 ст. 209 (легалізація (відмивання) доходів, здобутих злочинним шляхом) Кримінального кодексу (КК) України, у якому фігурують службові особи компанії “Š.” та ДП “НАЕК “Енергоатом”. Надалі це кримінальне провадження було виділено в окреме провадження № 5201500000000009.

У результаті першим відділом детективів Першого підрозділу детективів Головного підрозділу детективів Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) здійснюється досудове розслідування за цим кримінальним провадженням, у ході якого встановлено, що службові особи ДП “НАЕК “Енергоатом”, його відокремленого підрозділу “А.”, представники державної влади України та інші особи у складі організованої групи, зловживаючи своїм службовим становищем протягом 2009–2012 рр., заволідали коштами ДП “НАЕК “Енергоатом” у розмірі понад 10,88 млн євро при проведенні процедур державних закупівель, переможцем яких визнано АТ “Š.”, зареєстроване в Чеській Республіці, з учиненням на користь зазначеної компанії дій з використанням наданого службового становища, які полягали у сприянні закупівлі обладнання цієї компанії на атомні електростанції України.

У злочинній схемі отримання неправомірної вигоди була задіяна панамська компанія “В.”, якій перераховувалися кошти за ніби надання компанії “Š.” консультаційних послуг. Так, упродовж 2009–2010 рр. компанією “Š.” на рахунок компанії “В.” перераховано коштів у сумі близько 3,6 млн євро та протягом 2011–2012 рр. – 2,7 млн євро. Надалі зазначені кошти з рахунків компанії “В.” перераховувалися на рахунки інших суб’єктів господарювання, яких залучали до злочинної схеми отримання хабаря, заволодіння фінансовими коштами ДП “НАЕК “Енергоатом”, легалізації (відмивання) протиправно одержаних доходів службові

особи “Енергоатома”, ВП “А.”, представники державної влади України та інші особи.

Таким чином, посадовці ДП “НАЕК “Енергоатом” та його відокремленого підрозділу “А.”, а також представники державної влади України, зловживаючи своїм службовим становищем, заволоділи упродовж 2009–2012 рр. фінансовими коштами ДП “НАЕК “Енергоатом” у сумі 6,2 млн євро шляхом отримання зазначених коштів від представників акціонерного товариства “Š.”, зареєстрованого в Чеській Республіці, за вчинення на користь зазначеної компанії дій з використанням наданого службового становища, а саме – сприяння визнанню переможцем процедур закупівлі обладнання виробництва зазначеної компанії на атомні електростанції України, зокрема, на 1-й та 3-й енергоблоки Рівненської АЕС, 1–6 енергоблоки Запорізької АЕС та 1-ий енергоблок Хмельницької АЕС. Надалі зазначеними особами було здійснено легалізацію (відмивання) одержаних злочинним шляхом доходів.

Розглянемо й інші зловживання у процесі проведення конкурсних торгів у сфері атомної енергетики України із закупівлі товарів, виконання робіт, надання послуг, у тому числі за фактами яких відкриті кримінальні провадження.

І. 16 грудня 2016 р. слідчим відділенням Енергодарського відділу поліції Головного управління Національної поліції у Запорізькій області внесено відомості про вчинене кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань № 12016080160002182 за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України (розтрата майна шляхом зловживання службовим становищем). Згідно з фабулою кримінального провадження 30.06.2016, службові особи Запорізької АЕС, всупереч державним інтересам, уклали договір за результатами тендеру з ПП “Інк.” щодо постачання запасних частин до імпульсно-запобіжних пристроїв за завищеними цінами із зловживанням службового становища, чим здійснили розтрату державних коштів в особливо великих розмірах.

Досудовим розслідуванням встановлено, що участь у зазначеному тендері брали два претенденти: компанія “ІНК.” та ПП “Інк.”. Встановлено, що українське представництво компанії “ІНК.” та ПП “Інк.” розташовані в одному будинку та мають загальний номер телефону. Згадане вище може свідчити про наявність антиконкурентних узгоджених дій, які створили умови для укладання ЗАЕС з ПП “Інк.” договору з постачання запасних частин до імпульсно-запобіжних пристроїв, що в подальшому призвело до розтрати державних коштів в особливо великих розмірах.

Досудовим розслідуванням у межах цього кримінального провадження також було вивчено документацію конкурсних торгів, на підставі яких між ЗАЕС та ПП “Інк.” було підписано договір від 27.12.2016.

ІІ. Головним слідчим управлінням Національної поліції України здійснюється досудове розслідування у кримінальному провадженні № 120210000000517 від 12.04.2021 за фактом присвоєння коштів службовими особами ДП “НАЕК “Енергоатом” за ознаками кримінального правопорушення, передбаченого ст. 191 КК України.

Встановлено, що упродовж 2018–2019 рр. посадовці ДП “НАЕК Енергоатом” сформуvalи завищені цінові показники на окремі види товарів у фінансових

планах на 2019–2020 роки. Зазначені особи не провели об'єктивні маркетингові дослідження ціни на “технічний натр або соди каустичної” і “вапно будівельне”, що призвело до внесення завищеної очікуваної вартості продукції до фінансового плану підприємства.

ДП “НАЕК “Енергоатом” протягом 2018–2019 рр. підписало 7 контрактів на постачання речовини “Натр їдкий (сода каустична)” з ТОВ “Х.” на загальну суму 63,9 млн грн за завищеною ціною від 33500 до 38305 грн за тонну. Також протягом 2019–2020 рр. ДП “НАЕК “Енергоатом” закуповувало у ТОВ “Х.” “вапно будівельне подрібнене” також за завищеною ціною від 2390 до 3280 грн за тонну на загальну суму 31,6 млн грн.

При цьому на офіційному електронному майданчику “Prozorro” ТОВ “Х.” надало документи щодо виробника “натру їдкого” – АТ “Дніпроазот”. Водночас, згідно з реєстром податкових накладних, ТОВ “Х.” протягом 2019–2020 рр. не купувало у АТ “Дніпроазот” “натр їдкий (сода каустичну)”.

Досудове розслідування цих обставин показало, що зазначені факти свідчать про штучне завищення ціни товарів із подальшим виведенням коштів на підконтрольні суб'єкти господарської діяльності або використанням послуг “конвертаційних центрів”.

Унаслідок досудового розслідування з'ясовано, що ДП “НАЕК “Енергоатом” за період 2019–2020 рр. та 1 квартал 2021 р. шляхом завищення ціни постачання товару з номенклатурою “натр їдкий” відповідно до договорів із постачальником ТОВ “Х.” та за ланцюгом із низкою пов'язаних між собою підприємств завдано матеріальних збитків на суму 9 млн 490 тис 856 грн. Таким чином, у цей період у “Енергоатомі” не була належним чином проконтрольована робота відокремленого підрозділу “Централізовані закупівлі” та ін. підрозділів компанії з метою закупівлі необхідних товарів для потреб оператора АЕС за адекватними цінами, а також з метою перевірки відповідних контрагентів за укладеними за результатами тендерів договорів для того, щоб серед цих контрагентів не виявилось фігурантів відкритих кримінальних проваджень, що значним чином підвищує корупційні ризики у процесі виконання договорів цими контрагентами з ДП “НАЕК “Енергоатом”.

Також ДП “НАЕК “Енергоатом” за період 2019–2020 років. та 1 квартал 2021 р. внаслідок завищення ціни поставки товару з номенклатурою “вапно будівельне”, відповідно до договорів з постачальником ТОВ “Х.” та за ланцюгом із низкою пов'язаних між собою підприємств, заподіяно матеріальну шкоду у розмірі 8 млн 382 тис 797 грн.

Згідно з інформацією співробітників Головного управління контрольно-розвідувального захисту інтересів держави у сфері економічної безпеки Служби безпеки України, до вчинення зазначеного злочину була причетна одна і та ж особа, яка є власником низки підприємств, що брали участь у цих угодах, а також його дружина, які використовувалися службовими особами ДП “НАЕК “Енергоатом” для переведення в готівку незаконно одержаних грошей через зазначені фінансово-господарські операції та через юридичних осіб, які мають ознаки транзитності та фіктивності.

III. Незважаючи на раніше відкриті кримінальні провадження проти службових осіб ТОВ “Будівельна компанія (БК) “У.”, що є фігурантом розкравдань

при будівництві Централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива (ЦСВЯП) на території Чорнобильської зони, які зараз активно розслідуються [6], керівництво “Енергоатому” продовжило укладати з цією компанією договори за переговорною процедурою, яка не передбачає допуску до торгів інших учасників.

Зокрема, 16.10.2020 ТОВ “БК “У.” було визнано переможцем торгів “Енергоатому” на суму 131 млн 92 тис 276 грн за переговорною процедурою на здійснення будівельних робіт із завершення будівництва ЦСВЯП (будівництво будівель, складів та промислових споруд, об’єктів транспортної інфраструктури). Проте Антимонопольний комітет України скасував ці торги. Але керівництво “Енергоатому” вирішило не відступати: повторно провело торги 06.11.2020 за переговорною процедурою з ТОВ “БК “У.” на ту ж саму суму. Внаслідок цього Антимонопольний комітет України повторно скасував торги.

Попередній контракт із компанією “БК “У.” було розірвано “Енергоатомом” у липні 2020 р., тому незрозуміло, навіщо здійснювалися дві спроби укласти нові договори з цією компанією за переговорною процедурою? Відповідь очевидна – корупція та “відкати”.

Зокрема, на сьогодні Національним антикорупційним бюро України здійснюється досудове розслідування з кримінального провадження № 520200000000235 від 07.04.2020 за підозрою службових осіб “Енергоатому” та ТОВ “БК “У.” у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 4 ст. 368 (прийняття пропозиції та одержання службовою особою неправомірної вигоди), ч. 2 ст. 369 (пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі) та ч. 5 ст. 27 ч. 2 ст. 369 КК України.

У ході досудового розслідування встановлено, що заступник генерального директора – директор з нових ядерних установок відокремленого підрозділу “А.” ДП “НАЕК “Енергоатом” особа О. отримала неправомірний зиск (хабар) для себе та третіх осіб від колишнього народного депутата України – особи М., за вчинення на користь підконтрольного йому суб’єкта господарювання ТОВ “БК “У.” дій з використанням службового становища, спрямованих на укладання та виконання договору щодо будівництва Централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива (ЦСВЯП) реакторів ВВЕР АЕС України від 18.10.2017 загальною вартістю 939 млн 83 тис 567 грн та подальших договорів щодо виконання додаткових будівельних робіт за вказаним об’єктом загальною вартістю 464 млн 498 тис 600 грн.

За особистими домовленостями між особою М. (ексгенеральним директором ТОВ “БК “У.”; колишнім народним депутатом України) та заступником генерального директора – директором із нових ядерних установок ВП “А.” ДП “НАЕК “Енергоатом” – особою О. (у минулому – помічником народного депутата України – особи М. на громадських засадах), особою О., використовуючи надане їй службове становище, незважаючи на наявний конфлікт інтересів між цими особами, шляхом встановлення специфічних дискримінаційних вимог у тендерній документації та написання різного роду рекомендацій та пропозицій до тендерного комітету ДП “НАЕК “Енергоатом”, забезпечила перемогу підконтрольного колишньому народному депутату підприємства ТОВ “БК “У.” у публічних закупівлях “Енергоатома” з будівництва ЦСВЯП та всіх наступних закупівлях на проведення

допоміжних робіт за зазначеним об'єктом, за що особа О. отримала від особи М. об'єкти нерухомого майна (три квартири) у місті Києві.

У середині 2021 р. Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) передала до суду кримінальне провадження про надання колишнім народним депутатом – особою М. неправомірної вигоди ексдиректорові з нових ядерних установок відокремленого підрозділу “А.” НАЕК “Енергоатом” особі О. Зокрема, прокурорами САП за матеріалами досудового розслідування НАБУ направлено до суду обвинувальний акт за звинуваченням заступника генерального директора – директора з нових ядерних установок відокремленого підрозділу (ВП) “А.” ДП “НАЕК “Енергоатом” та керівника підприємства, що займається реалізацією квартир. Водночас щодо самої особи М. за фактом надання неправомірної вигоди обвинувальний акт до суду ще не спрямований.

Раніше НАБУ та САП повідомили про підозру екснародному депутату – особі М., у наданні неправомірної вигоди. Також вони вручили підозру за одержання цієї неправомірної вигоди директору з нових ядерних установок відокремленого підрозділу “А.” НАЕК “Енергоатом” – особі О. Пізніше особі О. було обрано запобіжний захід у вигляді майже 10 млн грн застави.

Крім того, у липні 2020 р. Антимонопольний комітет України (АМКУ) оштрафував на 117 млн грн ТОВ “БК “У.” та ПАТ “УЕ”, що входять до корпорації “У” особи М., за картельну змову на конкурсі підрядників, оголошеному ДСП “Чорнобильська АЕС” та НАЕК “Енергоатом”, щодо будівництва об'єктів на Чорнобильській АЕС та Централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива. Обом компаніям заборонили брати участь у відкритих торгах на три роки. Проте згадані компанії оскаржують це рішення АМКУ у судах.

Згідно з даними АМКУ, компанії “УЕ” та “У.” у 2017–2018 рр. брали участь у чотирьох процедурах публічних закупівель, де замовниками виступали ЧАЕС та НАЕК “Енергоатом”, на загальну суму 1,09 млрд грн та виграли у трьох із них. Під час розслідування АМКУ виявив такі докази картельної змови між компаніями “УЕ” та “У.”: компанії пов'язані господарською діяльністю, надають одна одній фінансову допомогу, мають спільний персонал, активно контактували між собою під час торгів, діяли синхронно під час підготовки до торгів, виходили на аукціон з однієї IP-адреси, їх офіси розташовані за однією адресою, компанії мають спільні особливості при оформленні документів.

Крім цього, у серпні 2020 р. стало відомо, що СБУ викрила керівництво державної будівельної корпорації “У.” особи М. у мільйонних зловживаннях під час тендерів на будівництво об'єктів зберігання радіоактивних відходів на території зони відчуження у Чорнобилі. У СБУ встановили, що у протиправних діях було задіяно компанії – БК “У.” та “УЕ”, які входять до складу корпорації “У.”. Протягом 2017–2018 рр. ці компанії перемогли у низці тендерів із державних закупівель, оголошених ДСП “Чорнобильська АЕС” та ДП “НАЕК “Енергоатом”. Йдеться про будівництво чотирьох ядерних об'єктів у Чорнобильській зоні: Централізоване сховище відпрацьованого ядерного палива, комплекси інженерно-технічних систем фізичного захисту та радіаційного контролю та завод із переробки рідких радіоактивних відходів. Загальна сума тендерів на будівництво цих об'єктів становила 1,1 млрд грн. Проведена СБУ перевірка показала, що компанії “У.” та

“УЕ” грубо порушили законодавство та неправомірно виграли торги: компанії вступили у змову для маніпулювання цінами та усунення конкурентів. Крім того, ці компанії значно завищили ринкову вартість на роботи та послуги, що призвело до необґрунтованого виділення понад 26 млн грн державних коштів для будівництва цих об’єктів.

За даними на початок 2022 р., на будівництві Централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива зафіксовано багатомільйонні розкрадання. Журналісти з українського медіа-проєкту “Схеми”, який фінансується “Радіо Свобода”, отримали у своє розпорядження аудіозапис наради, що відбулася 28.12.2020 в офісі ВП “А.” “Енергоатома”, учасники якого у присутності приватних підрядників та субпідрядників, які до цього тривалий час з 2017 р. освоювали державні кошти на будівництво Централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива у Чорнобилі, обговорюють, як приховати факти зникнення частини розкрадених коштів на будівництво цього Централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива в Чорнобилі, зокрема, крадіжку грошей (22 млн грн) у процесі закупівлі ключового елемента ЦСВЯП – системи контролю радіації [7]. У бесіді бере участь гендиректор відокремленого підрозділу “Енергоатому” “А.”, який наголошує, що гроші, виділені на будівництво ЦСВЯП, вкрадені, тому потрібно знайти їм заміну з подальшою легалізацією вкладених коштів у будівництво ЦСВЯП.

Як наслідок, керівництво “Енергоатому” у грудні 2020 р. для завершення будівництва ЦСВЯП уклало непублічний договір на 422 млн грн з новим приватним підрядником – компанією “К.”, яка була залучена до цього будівництва без проведення тендеру (поза електронною системою закупівлі Prozorro). Умови цього договору, кошторис передбачених ним витрат було віднесено до таємних відомостей.

У подальшому посадовці ДП “НАЕК “Енергоатом” визнали, що однією з головних причин затримки введення в експлуатацію Централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива стало невиконання колишнім генеральним підрядником в особі компанії “У.” зобов’язань за контрактом на його будівництво, що характеризувалось розкраданням та виробничим браком. Контракт на 1,4 млрд грн був підписаний ще у 2017 р., а у 2020 р. держпідприємством “Енергоатом” було проведено ретельну перевірку умов та стану виконання робіт за ним. Ця перевірка встановила численні порушення, зокрема, за кошторисною вартістю, якістю та обсягом виконаних робіт. У результаті замовник будівництва в особі відокремленого підрозділу НАЕК “Енергоатом” – компанії “А.” – передав усі матеріали до правоохоронних органів, подав позов до суду, який зобов’язав компанію “У.” повернути “Енергоатому” 100 млн грн перерахованого раніше авансу. Зі свого боку Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) відкрило кримінальні провадження та оголосило підозри експівробітникам компанії “А.”, а Вищий антикорупційний суд (ВАКС) обрав їм запобіжні заходи. Наразі досудове розслідування триває.

Відповідно до рішення Господарського суду м. Києва від 9 листопада 2021 р. компанія “У.” має заплатити на користь ДП “НАЕК “Енергоатом” в особі відокремленого підрозділу “А.” 102,33 млн грн, з яких 70,42 млн грн неповернених авансів та 31,9 млн грн штрафів. Компанія “У.” отримала за трьома договорами від

“Енергоатому” для виконання будівельних робіт за проектом “Будівництво Централізованого сховища відпрацьованого ядерного палива” аванси на загальну суму 130,85 млн грн, проте у встановлений термін їх повністю не погасила, внаслідок чого неповерненими залишилися 70,42 млн грн.

На прохання відокремленого підрозділу “А.” ДП “НАЕК “Енергоатом” держ-підприємство “Укрдержбудекспертиза” провело експертизу цього проекту, яка встановила ще більшу невідповідність сплачених коштів та фактично виконаних робіт, факти крадіжки, виробничого браку та інші порушення. Також експертиза встановила вартість невиконаних робіт, за які гроші було сплачено та які так й не були завершені компанією “У.”.

Таким чином, більшість проведених ДП “НАЕК “Енергоатом” та його відокремленими підрозділами торгів (тендерів) характеризуються непрозорістю здійснених закупівель, які хоча здебільшого і проводилися як конкурентні (проте серед них є значний відсоток торгів із переговорною процедурою проведення, торгів зі складанням так званого звіту про договір (фактично торги з одним учасником) та допорогових закупівель), тим не менш, відрізнялися тим, що в них часто перемогу здобували компанії–“прокладки” з метою завищення сум договорів, компанії, службові особи яких фігурують як обвинувачені у раніше відкритих кримінальних провадженнях, комерційні структури, що характеризуються як афілійовані або пов’язані із службовими особами ДП “НАЕК “Енергоатом” та їхніми родичами. При чому, як показує практика, дуже часто в торгах з укладанням так званого звіту про договір задіяно протиправний механізм сприяння та надання замовником торгів переваг певному суб’єкту господарювання шляхом підготовки технічних умов тендерної документації, в якій зазначаються вимоги під конкретного учасника, що унеможлиблює участь у закупівлі інших суб’єктів господарювання. У торгах, які проводяться “Енергоатомом” та його відокремленими підрозділами, також часто фігурують підставні учасники для створення видимої конкуренції у процесі торгів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Про схвалення Концепції Державної економічної програми поводження з відпрацьованим ядерним паливом вітчизняних атомних електростанцій на період до 2025 року: розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.06.2019 № 385-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/385-2019-%D1%80#Text> (дата звернення: 11.06.2022).
2. Ревізія “Енергоатому”: виявили порушень і недоліків на 13 мільярдів. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/7/682141/> (дата звернення: 11.06.2022).
3. Аудиторський звіт за результатами державного фінансового аудиту окремих господарських операцій ДП “НАЕК “Енергоатом” за період з 24.11.2016 до 31.12.2016: документ Державної аудиторської служби України від 27.04.2017 № 17-21/1. URL: https://dasu.gov.ua/attachments/audit-reports/2017/8914bfd3-190d-449e-a7c6-8886c3fe21ae_document.pdf (дата звернення: 11.06.2022).
4. “Енергоатом” замовив чехам Путіна українське обладнання для ХАЕС на 420 мільйонів. URL: <https://nashigroshi.org/2021/03/28/enerhoatom-zamovuv-chekham-putina-ukrains-ke-obladnannia-dlia-khaes-na-420-mil-yoniv/> (дата звернення: 11.06.2022).
5. “Справа Мартиненка”: суд повернув прокурору обвинувальний акт. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/513526.html> (дата звернення: 11.06.2022).
6. ЦСВЯП прийме перші три контейнери з відпрацьованим паливом наприкінці квітня 2021 року – “Енергоатом”. URL: <http://reform.energy/news/tssvyap-priyme-pershi-tri-konteyneri-z-vidpra-tsovanim-palivom-naprikintsi-kvitnya-2021-roku-energoatom-19575> (дата звернення: 11.06.2022).
7. “Гроші сп***жені”. “Схеми” опублікували аудіозапис про зрив запуску стратегічного об’єкта “Енергоатому” у Чорнобилі. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-skhemy-audiozapys-pro-zryv-zapusk-skhovyshcha/31663808.html> (дата звернення: 11.06.2022).

© Sakharova Olena, 2022

REFERENCES

1. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy "Pro skhvalennia Kontseptsii Derzhavnoi ekonomichnoi prohramy povodzhennia z vidpratsiovanym yadernym palyvom vitchyznianskykh atomnykh elektrostantsii na period do 2025 roku". "Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine "On the approval of the Concept of the State Economic Program for the Management of Spent Nuclear Fuel of Domestic Nuclear Power Plants for the Period Until 2025" from June 05 2019, No. 385". URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/7/682141/>. (Date of Application: 11.06.2022) [in Ukrainian].
2. Reviziia "Energhoatomu": vyivavly porushenia i nedoliki na 13 miliardiv. "Audit of "Energoatom": violations and deficiencies worth 13 billion were discovered". URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2022/02/7/682141/>. (Date of Application: 11.06.2022) [in Ukrainian].
3. Dokument Derzhavnoi audytorskoï sluzhby Ukrainy "Audytorskyi zvit za rezultatsy derzhavnogo finansovoho audytu okremykh hospodarskykh operatsii DP "NAEK "Energhoatom" za period z 24.11.2016 po 31.12.2016". "Document of the State Audit Service of Ukraine "Auditor's report based on the results of the state financial audit of individual economic operations of SE NAEK "Energoatom" for the period from 11/24/2016 to 12/31/2016" from April 27 2017, No. 17-21/1" URL: https://dasu.gov.ua/attachments/audit-reports/2017/8914bfd3-190d-449e-a7c6-8886c3fe21ae_document.pdf. (Date of Application: 11.06.2022) [in Ukrainian].
4. "Energhoatom" zamovyv chekham Putina ukrainske obladdannia dlia KhaES na 420 milioniv. "Energoatom" ordered from Putin's Czechs Ukrainian equipment for the Khao NPP worth 420 million". URL: <https://nashigroshi.org/2021/03/28/energhoatom-zamovyv-chekham-putina-ukrainske-obladdannia-dlia-khaes-na-420-mil-yoniv/>. (Date of Application: 11.06.2022) [in Ukrainian].
5. "Sprava Martynenka": sud povernuv prokuroru obvynuvalnyi akt. "Martynenko case": the court returned the indictment to the prosecutor". URL: <https://interfax.com.ua/news/general/513526.html>. (Date of Application: 11.06.2022) [in Ukrainian].
6. CSVJaP pryime pershi try konteinyry z vidpratsovanym palyvom naprykintsi kvitnia 2021 roku – "Energhoatom". "CSSNF will receive the first three containers with spent fuel at the end of April 2021 – "Energoatom". URL: <http://reform.energy/news/tssvyap-priyme-pershi-tri-konteyneri-z-vidpratsovanim-palivom-naprikintsi-kvitnya-2021-roku-energhoatom-19575>. (Date of Application: 11.06.2022) [in Ukrainian].
7. "Hroshi vkradeni". "Skhemy" opublikuvaly audiozapys pro zryv zapusku stratehichnogo ob'ektu "Energhoatomu" u Chornobyli. "The money is stolen". "Schemy" published an audio recording about the failure of the start-up of the strategic facility "Energoatom" in Chornobyl". URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-skhemy-audiozapys-pro-zryv-zapusku-skhovishcha/31663808.html>. (Date of Application: 11.06.2022) [in Ukrainian].

UDC 343.973

Sakharova Olena,
Candidate of Juridical Sciences, Senior Researcher,
Head of the Laboratory,
State Research Institute MIA Ukraine, Kyiv, Ukraine,
ORCID ID 0000-0002-9759-5324

**PECULIARITIES OF COMMITTING CRIMINAL AND OTHER OFFENSES
IN THE PROCESS OF PUBLIC PROCUREMENT IN THE NUCLEAR
ENERGY SECTOR OF UKRAINE**

The article reveals the features of committing criminal and other offenses in the process of public procurement in the field of nuclear energy in Ukraine. Analysis and generalization of the studied criminal proceedings opened in the electric power industry of Ukraine allowed the author to identify the main mechanisms for committing crimes in the nuclear industry in the process of competitive bidding. The author

© Sakharova Olena, 2022

DOI (Article): [https://doi.org/10.36486/np.2022.2\(56\).21](https://doi.org/10.36486/np.2022.2(56).21)

Issue 2(56) 2022

<http://naukaipravohorona.com/>

systematically analyzed the results of the planned on-site audit of the financial and economic activities of SE “NAEC” Energoatom “and its separate divisions for the period from 07/01/2018 to 06/30/2021 in the process of carrying out state financial control measures of the State Audit Service of Ukraine”. The analysis of all recent tenders conducted through the electronic procurement system Prozorro regarding the transparency and competitive risks of these tenders was not left without consideration. In particular, an assessment of the transparency of public procurement conducted by this enterprise allowed the author to come to the conclusion that there are high corruption risks and the lack of transparency of 1/3 of the procurements carried out by SE NNEGC Energoatom, which were often carried out as non-competitive, with the victory in bidding of the same structures that are characterized as affiliated or associated with SE NNEGC Energoatom by long-standing contacts, with the actual overestimation of the amounts of contracts concluded as a result of the auction, the use of “spacing” companies for the purpose of such an overestimation of the amounts of contracts, the conversion of non-cash financial resources into cash in the process of legalizing illegally obtained during the execution of money contracts, the conclusion of contracts based on the results of bidding with companies whose officials appear as accused in previously opened criminal proceedings.

The main emphasis in the article focuses on the consideration of criminal proceedings opened on the facts of committing abuses in the process of tenders in the field of the use of atomic energy in Ukraine for the purchase of goods, works and services. Based on this consideration, the authors comes to the conclusion that most often in the process of procurement in the structure of Energoatom, goods, works and services are purchased from intermediary companies, and not from manufacturers, which leads to overpricing of these goods (works, services). During the study, the authors also found, that very often in tenders with the conclusion of the so-called contract report involved an illegal mechanism to promote and provide bidding customers advantages to a particular business entity by preparing technical conditions of the tender documentation, which specifies the requirements for a particular party, which makes it impossible for other business entities to participate in the procurement.

Keywords: atomic (nuclear) energy, criminal and other offenses, corruption risks, legalization (laundering) of income, public procurement, competitive bidding.

Отримано 16.06.2022